THE DISPLAYS OF GENERAL TENDENCIES IN THE AREA OF
ITALIAN LANGUAGE CARS TERMINOLOGY

Jan LAVRINČÍK

Abstract: The study deals with the significance, classification and common linguistic problem in the field of scientific and technical terminology of Italian cars and point of view on education process of common technical subject. A special attention is devoted to system terminological prefix and suffix, it argues about the present use of them with many examples.

Key words: prefix, suffix, terminology adjective, technical terminology.

PROJEVY OBECNÝCH TRENDŮ V OBLASTI ITALSKÉ AUTOMOBILOVÉ
TERMINOLOGIE

Resumé: Studie se zabývá významem, klasifikací a obecnou lingvistickou problematikou v oblasti italského automobilového vědeckotechnického pojmosloví využitelného z pohledu vzdělávacího procesu obecně technického předmětu. Osobitý důraz klade na systémové terminologické prefixy a sufixy, jejich využití se snaží objasnit na širokém spektru příkladů.

Klíčová slova: prefix, sufix, terminologické adjektivum, technická terminologie.

1 Úvod

Technická terminologie je poměrně mladý vědní obor, jenž neustále hledá svoje autonomní místo mezi vědními disciplínami (1, s. 11). Zajímavé je její postavení na pomezí s jazykovědně profilovanými předměty a její vnitřní provázanost principů a myšlenek. Vzdělávací proces ve školních podmínkách si v podání technické terminologie žádá odlišný přístup, jenž v sobě zahrnuje osvojení si systémových technických pojmů. Přírodovědně orientované obory u nás mají dlouhou tradici a jejich systémy jsou ze současného pohledu velmi bohaté. Nejen věda je z tohoto pohledu hlavním, ale důležitým zdrojem a vývojovým nástrojem terminologie. Sdělovací prostředky, jako například rádio, televize, internet a tisk začínají získávat na důležitosti a nepřímo působí na slovní zásobu jedince.

Pod komplexem uvedeným faktorů si můžeme představit širokou škálu synonymních výrazů, jež výuku často komplikují (*hustota X měrná hmotnost*). Časté nerespektování nesprávných pojmů terminologických systémů (špatně: *umělá hmota* X správně: *plast*). Studie se zaměřuje na zajímavou oblast automobilismu v technicky orientovaných předmětech v kombinaci s italskou terminologií. Díky oblibě automobilismu a autosportu pomáhá učitel s udržení počáteční motivace (2, s. 153). Největší důraz je kladen na prefixy, sufixy a terminologická adjektiva, jež ukazují

na příkladech právě z této oblasti. U nejfrekventovanějších prefixů a sufixů uvádí možnosti tvorby víceslovných termínů jako způsobu přesnosti pojmenování pojmů obsahem, jenž v sobě nese samotný termín (1, s. 27).

Studie se opírá o poznatky vědeckých statí (1), (3), (4), (5), (6) respektuje jednotný systém třídění a jejich zápisu. Hledá podobnost s českou terminologií uvedenou ve studii (4). Oblast je velmi rozmanitá díky bohaté historii automobilismu v Itálii, k níž nemalou měrou přispěly značky Ferrari, Fiat a Alfa Romeo. Problematicke se věnuje Enzo Ferrari ve své autobiografii (7).

2 Prefixy v italské automobilové terminologii

Prefix představuje slovotvorný segment, jenž se připojuje před slovotvorný základ za účelem vytvoření novotvaru. Neologismy (česky novotvary) jsou nově zavedené výrazy, např. pro pojmenování skutečností, vynálezů a myšlenek. Netradičním příkladem je např. *hrdobce* (označení pro hrdého člověka). Studie (5, s. 801 - 802) je považuje za prostředky sloužící k vyjádření systémových vztahů. Vlastnost nesoucí termín, z něhož za pomoci terminologické předpony nebo přípony vznikají termíny nové, nazývá studie (1, s. 25) jako derivativnost termínu.

anti- přepona vyjadřuje bližší časový nebo prostorový vztah s objektem zájmu nebo odpor

proti významu substantiva (8, s. 52); příklady: *anticipato* (= předčasný start), *anticipo* (= předstih, náskok, pokrok, zlepšení), *anticongelante* (= nemrznoucí směs), *antifurto* (= bezpečnostní zařízení proti krádeži), *antigelo* (= nemrznoucí směs), *antinebbia* (= mlhová světla, hov. mlhovky), *antiquato* (= nemoderní), *antiabbagliante* (= potkávací světlo); **víceslovný termín s anti-** *anticipo a mano* (= ručně stavitelný předstih), *anticipo automatico* (= automatický předstih), *sistema antiblocco ABS* (= protiblokovací systém ABS);

auto- prefix přidávající substantivu vlastnost samostatnosti a soběstačnosti nebo s neologismy souvisejícími s automobilovým názvoslovím (8, s. 60); příklady: *autoambulanza* (= sanitní vůz), *autoblido* (= obrněný vůz), *autobotte* (= cisternový vůz), *autobus* (= autobus), *autocarro* (= nákladní vůz), *autocisterna* (= cisternový vůz), *autodromo* (= automobilová závodní dráha), *autofficina* (= autodílna), *autogru* (= autojeřáb, odtahový vůz), *autolavaggio* (= myčka aut), *automezzo* (= motorové vozidlo), *automobile* (= automobil), *autonoleggio* (= půjčovna aut), *autoradio* (= autorádio), *autorimessa* (= garáž), *autostima* (= autoškola), *autostrada* (= dálnice), *autotreno* (= nákladní automobil), *autoveicolo* (= motorové vozidlo), *autovettura* (= osobní automobil);

contro- prefix přidávající na dynamičnosti, pohybu nebo akci (8, s. 55); příklady: *controbilanciare* (= vyvážit, vyvážení), *controddado* (= pojistná matice);

de- prefix jehož novotvary vedou k ireverzibilním stavům nebo objektům (8, s. 58); příklady: *decappottabile* (= auto se skládací střešou), *dentato* (= ozubený), *deviazione* (= objíždka, zajiždka); **víceslovný termín s de-** *ruota dentata* (= ozubené kolo);

dis- prefix vytvářející opozitum k slovo tvornému základu (8, s. 58); příklady: *disinnestare* (= odpojit vypnout, vyřadit rychlost), *disturbo* (= porucha);

extra- kvalitativní prefix poukazující na vysoký stupeň vlastnosti adjektiva (8, s. 55); příklady: *extrarapido* (= extrarychlý), *extrasensibile* (= extracitlivý);

in- prefix vyjadřující pravdivost situace nebo je opozitum k slovo tvornému základu (8, s. 57); příklady: *incidente* (= nehoda), *incrocio* (= křižovatka), *ingorgo* (= dopravní zácpa), *ingranare* (= zařadit rychlost, zapadat do sebe), *ingranaggio* (= zařadit rychlost, ozubené soukolí), *innovazione* (= inovace), *inossidabile*

(= nerezavějící), *involucro* (= kryt, potah); **víceslovný termín s in-** *incidentato macchina* (= havarované auto);

inter- předpona disponující významem pevné ohraničenosti nebo přesné specifikace (8, s. 53); příklady: *intercambiabile* (= vyměnitelný, zaměnitelný); *interessante* (= zajímavý); *interruttore* (= vypínač, přerušovač), *intervallo* (= rozmezí, vzdálenost);

iper- prefix zachovávající si označení nějaké přemíry dané vlastnosti (8, s. 55); příklady: *iperdosaggio* (= předávkování, vysoká dávka), *iperacustico* (= nadzvukový), *iperconsumo* (= vysoká spotřeba), *ipertensione* (= přetlak);

ipo- prefix vyjadřuje k danému objektu spíše než rozměry její entitu (8, s. 55); příklad: *ipotensione* (= nízký tlak);

micro- prefix vyjadřující velikost původního objektu v řádech jednotek 10^{-6} (8, s. 54); příklady: *microelettronica* (= mikroelektronika), *microchip* (= mikročip), *microfondere* (= odlévat přesným litím);

mini- prefix zmenšující velikost původního objektu zájmu (8, s. 54); příklady: *miniare* (= zmenšit, jemně nakreslit), *miniaturistico* (= miniaturní), *minicalcolatore* (= minipočítač), *minicomputer* (= minipočítač);

neo- prefix jehož neologismy mají význam něčeho nového nebo obnoveného (8, s. 54); příklad: *neopatentato* (= čerstvý držitel řídičského oprávnění);

s- prefix vyvolávající touhu po zbavení se závislosti na objektu (8, s. 59); příklady: *svitare* (= vyšroubovat), *sbloccare* (= odblokovat);

re- prefix přidávající verbum finitum návrat do původního stavu (8, s. 59); příklady: *recuperare* (= znovuobnovit), *regolare* (= řídit);

retro- předpona vyjadřující prostorový zpětný vztah s objektem (8, s. 53); příklady: *retrocedere* (= couvat), *retromarcia* (= zpáteční rychlost), *retrovisore* (= zpětné zrcátko), *retrotreno* (= zadní část automobilu);

ri- prefix směřující k opakování dějového stavu slovesného tvaru (8, s. 59); příklady: *ricostruire* (= znovu postavit, vyrobit), *ribaltare* (= převrátit), *riciclabile* (= recyklovatelný), *rifornimento* (= natankovat), *rimessa* (= garáž), *rimorchio* (= vlek, přívěs), *ripesa* (= akcelerace), *risalire* (= znovunastoupit);

sopra- předpona odpovídající stavu převyšující standard; příklady (8, s. 53): *soprammobile* (= ozdobný předmět), *sopravvento* (= výhoda, převaha);

sotto- předpona úzce spojená se stavem nesplňující určitý standard; příklady:

sottoprodotto (= vedlejší produkt), sottoconsumo (= podprůměrná spotřeba), sottoascellare (= opěrka podpaží); **sovra-** předpona označující stav překračující standard (8, s. 53); příklady: *sovraffollato* (= přeplněný), *sovraccarico* (= přetížený); **super-** kvalitativní prefix vyjadřující vysoký stupeň vlastnosti substantiva (8, s. 55); příklady: *supercomputer* (= superpočítač), *supercarburante* (= pohonná hmota, palivo), *superlativo* (= nepřekonatelný); **víceslovný termín se super-** příklady: *superficie frenante* (= brzdná plocha), *superficie alare* (= povrch křidel, spoilerů);

3 Sufixy v italské automobilové terminologii

Sufix představuje malý slovotvorný segment, jenž se připojuje za slovotvorný základ za účelem vytvoření novotvaru. Českými příklady z oblasti automobilismu je sufix: **-er** typický pro výrazy *spoiler*, *boxer*, sufix **-ovka** ve výrazu *převodovka* nebo sufix **-ivost** pro substantivum *přetáčivost*.

-aggine sufix označující nejčastěji negativní lidské vlastnosti (8, s. 45); příklad: *sbadataggine* (= nepozornost);

-aggio sufix svázaný s technicky orientovanými profesními aktivitami (8, s. 43); příklady: *frenaggio* (= brždění), *vantaggio* (= výhoda, náskok);

-aio sufix znamenající většinou povolání nebo řemesla, jejíž základem je spjatost s konkrétní věcí (8, s. 35); příklady: *operaio* (= dělník), *chiavaio* (= zámečník);

-aiolo sufix, jenž nesou výrazy nízkých neperspektivních zaměstnání nebo neziskových koníčků (8, s. 36); příklad: *curvaiolo* (= zapálený fanoušek);

-ante sufix jehož slovotvorným základem je většinou substantivum (8, s. 36); příklady: *giornante* (= zaměstnanec denní směny), *nottante* (= zaměstnanec noční směny), *casello* (= výběrčí mýtného při vjezdu/výjezdu z dálnic);

-aro sufix spjatý s povoláními, jenž jsou společensky diskutabilní nebo povolání na hranici zákona (8, s. 34); příklady: *pancinaro* (= náhradník, náhradní pilot), *benzinaro* (= zaměstnanec benzínové pumpy);

-ata sufix charakteristický pro slova ve svém obsahu dosahující nějakého cíle (8, s. 41); příklad: *frenata* (= zabrždění);

-eria sufix jehož základem je adjektivum označuje ve většině případů negativní lidské

vlastnosti (8, s. 46); příklad: *schizzinosaggine* (= výběrovost);

-ezza sufix poukazující na uživatelské vlastnosti v automobilém průmyslu (8, s. 45); příklady: *autorevolezza* (= spolehlivost), *maneggevolezza* (= snadná ovladatelnost);

-iere sufix nových specializovaných činností nebo výrazů spadajících do oblasti vojenské terminologie (8, s. 36); příklad: *autiere* (= řidič vojenského automobilu);

-ificare sufix typický pro obecné pojmy zejména z oblasti technicko-vědecké (8, s. 49); příklad: *intensificare* (= zintenzivnit);

-ista sufix nesoucí význam osoby vykonávající povolání odvozeného ze substantiva (8, s. 33); příklady: *camionista* (= řidič kamionů), *automobilista* (= řidič automobilu), *buldozerista* (= řidič automobilu), *gommista* (= opravář pneumatik);

-ità sufix zahrnující široké spektrum uživatelsky neopomenutelných vlastností automobilu (8, s. 45); příklady: *utilità* (= užitečnost, praktičnost), *vastità* (= prostornost), *viabilità* (= sjízdnost silnic), *visibilità* (= viditelnost), *velocità* (= rychlost);

-izzare sufix charakterizující náročnou technickou změnu často spjatou s technických vývojem a pokrokem (8, s. 48); příklady: *semiautomatizzare* (= poloautomatizovat), *automatizzare* (= automatizovat);

-mento sufix označující tendence náhlých změn nebo z výrazů specifického zakončení (8, s. 39); příklady: *gareggiamento* (= závodění), *allenamento* (= trénink);

-nte sufix tvořící substantizovaný tvar neologismu z přítomného přičestí (8, s. 31); příklady: *conducente* (= řidič), *aiutante* (= pomocník), *esercente* (= vedoucí);

-tore sufix s vysokou frekvencí vyjadřující lidskou činnost ve formě substantiva odvozeného z tvaru verbum finitum (8, s. 30); příklady: *vincitore* (= vítěz), *verniciatore*, *laccatore* (= lakýrník), *gareggiatore* (= závodník), *arredatore* (= návrhář potahů), *montatore* (= mechanik, montér);

-tura sufix vážící se k technicky orientovaným výrazům (8, s. 42); příklady: *smaltatura*, *verniciatura*, *laccatura* (= lakování), *tornitura* (= soustružení), *saldatura* (= svařování); **víceslovný termín s -tura** *laccatura ad immersione* (= lakování namáčením), *laccatura a fuoco* (= lakování s vypalováním), *laccatura a spruzzo* (= lakování stříkáním);

-zione sufix vystihující mikrosituace substantivem odvozeným z verbum finitum (8,

s. 38); příklady: *riattazione* (= renovace), *disposizione* (= uspořádání), *prestazione* (= výkon), *direzione* (= ředitelství, směr jízdy), *accelerazione* (= akcelerace, zrychlení), *combustione* (= spalování);

4 Vyjádření systémových vztahů přídavnými jmény

Kapitola dokumentuje jednoslovné termíny z oblasti automobilismu a jejich využití v tvorbě víceslovných termínů. Jednoslovné termíny velmi často už přesně nevystihují daný termín i když s ním z velké části souvisejí a vliv závislosti si udržují. Nejednodušším způsobem, jak obohatit systém termínů daného vědního oboru a respektovat pravidla pro jednoduchou osvojitelnost, jednoznačnost a přesnost je vznik terminologického adjektiva. Termín tím ztrácí požadavek na krátkost, který však někdy nesprávně kompenzujeme vynecháním adjektiva, a tím se dopouštíme podáním nepřesné nebo zkreslené informace.

albero (= **hřídel**) *albero motore* (= motorový hřídel), *albero di comando* (= hnací hřídel), *albero portaingranaggi* (= hnací hřídel převodovky), *albero a camma* (= vačkový hřídel), *albero a monovella* (= klikový hřídel), (11, s. 170);

ammortizzatore (= **tlumič**) *ammortizzatore ad olio* (= olejový tlumič), *ammortizzare di scario* (= tlumič výfuku), (12, s. 87);

asse (= **náprava**), *asse anteriore* (= přední náprava), *asse motore* (= hnací náprava); *asse non portante* (= odlehčená náprava), (9, s. 28);

cambio (= **převodovka**) *cambio sequenziale* (= sekvenční převodovka), *cambio mano* (= manuální převodovka), *cambio sul volante* (= řazení pod volantem), *cambio dell'olio* (= výměna oleje), *cambio di marcia* (řazení rychlostních stupňů), (9, s. 51);

carrozeria (= **karosérie**) *carrozeria portante* (= samonosná karosérie), *carrozeria aerodinamica* (= aerodynamická karosérie), *carrozeria cabriolet* (= otevřená karosérie), (11, s. 170);

cilindro (= **válec**) *cilindro motore* (= motový válec), (10, s. 160);

frenatura (= **brzda**) *disco del freno* (= kotouč brzdy), *pedale del freno* (= brzdový pedál), *azione frenante* (= brzdový účinek), *freno a tamburo* (= bubnová brzda), *freno a mano* (= ruční brzda), (9, s. 130);

motore (= **motor**) *motore noc compressore* (= motor s přepřehováním), *motore noc cilindri a V* (motor s válci do V), *motore di automobile*

(automobilový motor), *motore anteriore* (motor vpředu), *motore posteriore* (motor vzadu), *motore a due cilindri* (= dvouválcový motor), (9, s. 190);

pistone (= **píst**) *pistone valvolato* (= ventilový píst), *anello per pistone* (= pístní kroužek), *motore a piston* (= pístový motor), (10, s. 688); **valvola** (= **ventil**) *valvola aspirante* (= sací ventil), *valvola di spurgo* (= výfukový ventil), (9, s. 317);

5 Závěr

Studie pojednávající o problematice obecných trendů v oblasti italské automobilové terminologie se snaží přispět k neustálému hledání a rozvoji nových netradičních přístupů k vyučovacím procesu. Pozitivně může ovlivnit i cestu k posílení postavení italštiny z pohledu integračního jazyka EU. Dokazuje nám, že i Italština může sehrát klíčovou roli z pohledu vzniku a vývoje automobilové terminologie. Svými trendy působí nejen v segmentu vrcholového autosportu a sportovních silničních automobilů, ale ovlivňuje i běžný automobilový průmysl všech cenových kategorií. V praxi může sloužit lingvistům k tvorbě slovníků z oblasti italského automobilového vědeckotechnického pojmosloví a vzniku nových kompozitních tvarů. Vědecká stat' nastiňuje možnost propojení a upevnění mezipředmětových vazeb s využitím lingvistických prvků v obecně technickém předmětu.

6 Literatura

- (1) STOFFA, J. *Terminológia v technickej výchove*. 2. upr. vyd. Olomouc : VUP, 2000. 161 s. ISBN 80-244-0139-8.
- (2) LAVRINČÍK, J. O jednom netradičním způsobu motivace žáků v hodinách IKT prostřednictvím zájmu o F1. In *Infotech 2007 : Moderní informační a komunikační technologie ve vzdělání*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2007. Obecné otázky využití IKT ve vzdělání. s. 153-156. ISBN 978-80-7220-3.
- (3) STOFFA, J., STOFFOVÁ, M. Porovnanie vyjadrenia malej miery, absencie a nadbytku v slovenskej a španielskej terminológii pomocou systémových prefixoidov a sufixoidov. In *Didmattech 2007*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2007. s. 806-812. ISBN 80-7220-296-0.
- (4) LAVRINČÍK, J. Projevy obecných trendů v oblasti automobilové techniky značky Ferrari. In *Trendy ve vzdělání 2008 : Informační technologie a technické vzdělání*. 1. vyd.

Olomouc : Votobia, 2008, s. 150-153. ISBN 978-80-7220-311-6.

(5) STOFFA, J. Systémové prvky v materiálovednej terminologii. In *Didmattech 2007*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2007. s. 800-805. ISBN 80-7220-296-0.

(6) HARTMANNOVÁ, V., HARTMANNOVÁ, D. *Pravidla českého pravopisu*. 1. vyd. Olomouc : FIN, 1994. 607 s. ISBN 80-85572-44-3.

(7) FERRARI, E. *Mé strašné radosti*. 1. vyd. Praha : Mladá Fronta, 1970. 180 s. [ISBN nemá].

(8) ŠTICHAUER, P. *Tvoření slov v současné Italštině*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2007. 127 s. ISBN 978-80-246-1347-5.

(9) JANEŠOVÁ, J., POLVERARI, A. *Italsko – český a česko – italský slovník*. 1. vyd. Brno : Leda, 2006. 896 s. ISBN 80-7335-064-5.

(10) *Odborný slovník Technika v 11 jazycích*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2003, 2003. 1135 s. ISBN 80-247-0779-9.

(11) LABAN, B. *Historie automobilů Ferrari*. 1. vyd. Praha : Slovart, 2003. 192 s. ISBN 80-7209-481-5.

(12) BRAUN, P. *Ferrari*. 1. vyd. Praha : Computer Press, 2004. 125 s. ISBN 80-7226-662-4.

Mgr. Jan Lavrinčík, DiS.

Katedra technické a informační výchovy

Pedagogické fakulta UP

Žižkovo nám. 5

771 40 Olomouc, ČR

Tel. +420 585 635 813

E-mail: nobilis.felis@seznam.cz

Www pracoviště: www.kteiv.upol.cz